

EINDHOVEN

GILDEBUURT

Cultuurhistorisch onderzoek

BAAC rapport B-09.0068

April 2009

ARCHEOLOGIE BOUWHISTORIE CULTUURHISTORIE

EINDHOVEN

GILDEBUURT

Cultuurhistorisch onderzoek

BAAC rapport B-09.0068

April 2009

Status
concept

Auteur(s)

M.C. van Dam
drs. E.R.A. Smits

Colofon

ISSN: 1873-9350

Redactie: ing. A.G. Oldenmenger en drs. J.M.J. Willems
Teksten: M.C. van Dam en drs. E. Smits
Fotografie: M.C. van Dam
Veldwerk: M.C. van Dam
Archiefonderzoek: B. Geerts en drs. E.R.A. Smits
Tekeningen: M. van Willigen
Copyright: Wooninc., Eindhoven / BAAC bv, 's-Hertogenbosch.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Wooninc. Eindhoven en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch.

BAAC bv

Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Bergsingel 81-85
7411 CN Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 618 430
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

Voorwoord	5
1 Historische ontwikkeling	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Groei van Eindhoven en algemeen uitbreidingsplan 1918	7
1.3 Ontwikkeling van Woensel	10
1.4 De Gildebuurt	12
2 Bouwhistorische beschrijving	17
2.1 Analyse van de stedenbouwkundige context	17
2.2 Het straatprofiel en de inrichting van de openbare ruimte	18
2.3 Bouwgeschiedenis	19
2.4 Beschrijving van de bebouwing	23
2.4.1 Inleiding	23
2.4.2 Algemene kenmerken van de bebouwing	23
3 Waardering	29
3.1 Waardering van de ruimtelijke structuur	29
3.2 Waardering van de belevingswaarde	29
3.3 Waardering van de architectuur	31
3.4 De waardering van de zeldzaamheid	31
3.5 De waardering van de historisch maatschappelijke betekenis	32
3.6 De waardering van de herkenbaarheid, de authenticiteit en de karakteristiek	32
4 Aanbevelingen	35
5 Gebruikte bronnen en literatuur	37

Voorwoord

In februari 2009 kreeg BAAC bv (onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie te 's-Hertogenbosch) van Wooninc te Eindhoven de opdracht tot het uitvoeren van een cultuurhistorisch onderzoek naar de Gildebuurt te Eindhoven.

Het onderzoek valt uiteen in twee delen, een historisch gedeelte met daarin de beschrijving van het ontstaan van deze buurt, afgezet tegen de groei van Eindhoven, en een beschrijvend gedeelte m.b.t. de huidige bebouwing. Tot slot volgt een waardering van het complex.

Langs deze weg willen bij de heer Steendam van Wooninc. bedanken voor het verlenen van de opdracht en het aanleveren van relevante gegevens.

's-Hertogenbosch, april 2009

E. Smits
M. van Dam

1 Historische ontwikkeling

1.1 Inleiding

In de tweede helft van de negentiende eeuw vond in Nederland de industriële revolutie plaats. Velen die in de agrarische sector geen werk konden vinden trokken naar de steden, in de hoop aldaar als arbeider in de fabrieken emplooi te vinden. Het aantal woningen in de stad was veel te klein om al die mensen op een fatsoenlijke manier onderdak te verlenen. Vele laag betaalde arbeiders moesten met hun gezinnen hun toevlucht zoeken in krotten, waar relatief hoge huren voor betaald moesten worden. Het aantal achterbuurten nam schrikbarend toe. In 1901 probeerde de regering door middel van wetgeving aan deze misstanden een einde te maken. Zij vaardigde in dat jaar de Woningwet uit. Met deze wet probeerde de regering het woningbouwbeleid meer te centraliseren en in vastere banen te leiden. Gemeentebesturen werden onder meer verplicht nauwkeurige bouw- en woonverordeningen op te stellen. Ook werd hen opgedragen uitbreidingsplannen vast te stellen. De wet bepaalde verder dat verenigingen die actief waren op het gebied van de volkshuisvesting, onder bepaalde voorwaarden van de gemeente een financiële tegemoetkoming konden krijgen in de bouw- en exploitatiekosten van woningen. De woningwet had aanvankelijk nauwelijks een positieve invloed op de volkswoningbouw. Dit is ten dele te verklaren uit het feit, dat er bij de gemeenten eerst een omslag in het denken plaats moest vinden. Het liberale denken vierde hoogtij, zodat eventuele oplossingen aan de markt werden overgelaten. Verder deden de nieuwe bouwvoorschriften de investeringskosten stijgen, wat eventuele beleggers in sociale woningbouw afschrikte. Ook vormden de stijgende grondprijzen vaak een belemmering. In het centrum van Eindhoven bijvoorbeeld stegen de grondprijzen enorm vanwege de komst van diverse industriële bedrijven, die de vraag naar geschikte bouwgrond sterk deed toenemen en de prijzen omhoog joeg. In Eindhoven kwam de subsidieverstreking t.b.v. de woningbouw pas in 1910 goed op gang. Dit was echter maar een tijdelijke kwestie. Door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de daar uit voortvloeiende schaarste, kwam alles nagenoeg stil te liggen. Pas na de Eerste Wereldoorlog kwam een en ander weer op gang, zij het dat ook dit maar een relatief korte periode was. Tussen 1919 en 1923 was er sprake van een economische crisis. De hoge rentevoet maakte goedkope woningbouw onmogelijk, waardoor de activiteiten van de woningbouwverenigingen geheel tot stilstand kwamen. Philips schorste zijn woningbouwprogramma geheel op. Ook draaide in 1925 de rijksoverheid de geldkraan dicht, zodat de woningbouwverenigingen niet meer in aanmerking kwamen voor bouwsubsidies. Het rijk was van mening dat in de absolute woningnood voorzien was. Woningbouw werd nu weer een aangelegenheid van particulier initiatief. Voor het zover was, zou het onderwerp van deze studie, de Gildebuurt, grotendeels zijn gerealiseerd.

1.2 Groei van Eindhoven en algemeen uitbreidingsplan 1918

Uiteraard kan de ontwikkeling van deze buurt niet los gezien worden van de stormachtige groei van Eindhoven. Rond 1900 werd deze stad nog omringd door vijf dorpen: Gestel, Stratum, Strijp, Tongelre en Woensel. Allen zouden de invloed gaan voelen van het sterk opkomende industriële Eindhoven. Vooral na de komst van de Philipsbedrijven zou de stad een stormachtige ontwikkeling ondergaan. Spoedig kreeg men te maken met diverse problemen die vanwege deze groei steeds harder om een oplossing vroegen: de gegroeide situatie van een relatief kleine stadskern en een gemiddelde lintbebouwing van 4 km langs de oude uitvalswegen (radialen) richting de omliggende dorpen. Vanwege de industrialisatie in het centrum stegen daar de grondprijzen enorm. Ook was er vanwege de problematische bodemgesteldheid

weinig geschikte bouwgrond voorhanden. Dit maakte goedkope huisvesting van het sterk groeiend aantal arbeiders nagenoeg onmogelijk. Deze zouden uit moeten wijken naar de omliggende dorpen, waar nog wel goedkopere en geschikte bouwgronden aanwezig waren. De druk op de woningmarkt was enorm; er was een groot gebrek aan goede huisvesting, wat leidde tot allerlei wantoestanden.

Deze problematiek kon echter niet opgelost worden zonder een goede samenwerking tussen de diverse dorpen rond Eindhoven en de stad zelf. In de praktijk was het echter zo dat de meeste dorpen hun eigen belang voorop stelden en niet keken naar wat het beste was voor het grote geheel. Dit leidde tot versnippering en grondspeculatie. Aangezien werd aangevoeld dat een mogelijke annexatie van de dorpen in de lucht hing, wilde men voordat het zover was nog even een slag slaan en snel geld verdienen. Een totaalvisie was dan ook dringend gewenst.

Derhalve gaf het gemeentebestuur van Eindhoven in 1916 de architecten ir. J. Cuypers en L. Kooken opdracht deze visie te ontwikkelen om de in de pen zittende annexatie in goede banen te leiden. Kooken¹ was de stadsarchitect van Eindhoven, en derhalve goed op de hoogte van de plaatselijke situatie. Architect ir. J. Cuypers was de zoon van de bekende architect en Rijksbouwmeester dr. P.J.H. Cuypers. In 1918 kwamen zij met hun Algemeen Uitbreidingsplan, wat echter niet opgevat moet worden als een volledig uitgewerkt plan met een bindend karakter, maar meer als een schetsplan. Doel van het plan was: "... ruimte aan te wijzen bestemd voor industrie- of woonterreinen en andere doeleinden, het verkeer daartussen doelmatig te regelen over pleinen en straten met de daarbij behorende werken als licht- en waterleidingen, rioleringen en verkeersmiddelen (trams)".² Eindhoven moest een gezonde mooie praktisch aangelegde industriestad worden, met een duidelijk geometrisch patroon voor de stadsstructuur als onderliggende basis. Versnippering van gronden moest worden tegengegaan. Als belangrijkste probleem werd de verkeersintensiteit gezien. Als oplossing hiervoor hadden zij bedacht de stad een vorm te geven van een spinneweb met radialen naar de te annexeren kernen, onderling verbonden door een binnen- en een buitenring. Om de grondprijzen in het centrum in de hand te houden, was decentralisatie van de industrie gewenst, zodat de druk op de beschikbare bouwgrond zou afnemen en daarmee de prijs zou dalen.³ Het ontwerp van beide heren werd beïnvloed door de zogenaamde tuinstadgedachte⁴. Het tuinstadidee was in Eindhoven goed toepasbaar omdat er rond het centrum en tussen de beekdalen veel natuurschoon bestond, gelegen tussen de toen nog geconcentreerde lintbebouwing van de dorpen rondom het centrum. Voorop stond een scheiding van functies tussen de verschillende gebieden en geen vermenging van industrie en woningbouw zoals in het verleden wel was geschied (bijvoorbeeld te Strijp). Een van de dorpen die voor een uitwerking van deze visie zeer geschikt waren, was Woensel. Hier was veel natuurschoon aanwezig en industrie ontbrak. In de visie van beide heren zouden er nieuwe buurten moeten komen, bescheiden van omvang, met in hoofdzaak lage bebouwing en voorzien van het nodige groen. Iedere bevolkingsgroep zou naar verschillende sociale klasse worden geordend dat wil zeggen arbeiders in een volkswoningbuurt en de gegoede burgers in villaparken, gelegen in het groen. De volkswoningbuurten zouden de overgang vormen tussen de villaparken en de industriegebieden. Woensel zou een 'volkspark' moeten krijgen (nabij Neckerspoel)

1 Architect Kooken was in 1899 benoemd tot voorlopig stadsarchitect; in 1900 volgde zijn definitieve benoeming. In Eindhoven bouwde hij o.m. de Sint Josephbuurt achter de Tongelressestraat, de Sint Gerardus Majellakerk in Stratum (1925) en de toren van de Sint Petruskerk te Woensel

2 Beekman 1982, pag. 25.

3 Beekman 1982, pag 28-29

4 Deze visie was afkomstig van de Weense architect Camillo Sitte. Uitgangspunt waren een menswaardiger huisvesting voor arbeiders als reactie op de slechte situatie in de 19de eeuw, een beter sociaal klimaat en het bevorderen van een onderlinge sociale band. Een goede huisvesting hield ook de arbeiders gezond, wat stimuleerde tot een grotere productie.

met voorzieningen voor sport en spel. Langs de Dommel zouden wandelpaden met restaurants aangelegd worden. Openbare voorzieningen moesten centraal in de wijk gesitueerd worden en goed bereikbaar zijn.⁵ Veel aandacht kreeg ook de oplossing van de bestaande verkeersproblematiek. Voor het onderhavige onderzoek is echter vooral de woningsituatie van belang.

In 1920 vond de annexatie van de vijf buurgemeenten (Stratum, Stijp, Woensel, Tongelre, Gestel) plaats. Dat jaar was er een zevental woningbouwverenigingen binnen de nieuwe gemeente Eindhoven actief: Bouwvereniging 'Sint Trudo', Woningbouwvereniging 'Sint Joseph', 'Bouwvereniging-Acht', Protestantse Woningbouwvereniging 'Helpt U zelf door samenwerking', Vereniging 'Volkshuisvesting', Woningbouwvereniging 'R.K. Middenstand', en Bouwvereniging 'Eigen haard'. De gemeente was vooralsnog niet van plan om zelf iets aan woningbouw te doen, maar liet dit over aan de woningbouwverenigingen.⁶ Het plan van Kooen en Cuypers zou maar ten dele worden uitgevoerd, mede vanwege het ontbreken van voldoende financiële middelen voor het aanpassen van de benodigde infrastructuur. Wat wel in de geest van dit plan werd uitgevoerd is de Gildebuurt te Woensel.

Afb. 1. Topografische kaart 1920 met de huidige bebouwing eronder geprojecteerd. Het plangebied is in rood aangegeven.

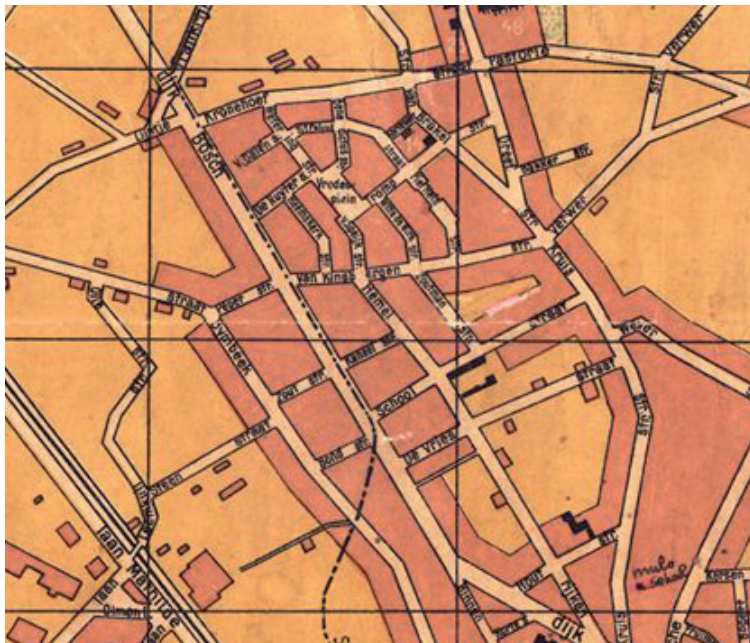
5 Beekman 1982, pag 29-30.

6 Beekman 1982, pag. 38-39.

1.3 Ontwikkeling van Woensel

Woensel kent een lange bewoningsgeschiedenis.⁷ Het gebied ligt aan de zuidzijde van een zandrug, die eindigt in het laaggelegen beekdal waar rond 1232 de stad Eindhoven werd gesticht aan de samenloop van Dommel en Gender. Woensel wordt omsloten door de Pastoor Peterstraat, Boschdijk, Kronehoefstraat, Pastoriestraat en de Veldmaarschalk Montgomerylaan. Archeologisch onderzoek bij de Oude Toren heeft aangetoond dat hier in de vroege middeleeuwen al sprake was van een nederzetting. Na de sloop van de oude kerk werd in 1876 de nieuwe Sint-Petruskerk aan de Kloosterdreef ingewijd. Deze locatie leidde tot een verschuiving van de plaats van het Woenselse centrum. Tegenover het kerkgebouw werd het raadhuis gebouwd en in 1903 werd de Woenselse markt aangelegd, in de vorm van een driehoekig plein.⁸

Als gevolg van industrialisatie en urbanisatie in de nabije omgeving vond vanaf de tweede helft van de 19de eeuw een verdichting van de bewoning plaats. Woningbouw vond vooral plaats langs de oude wegenstructuur en droeg dus het karakter van lintbebouwing. In 1904 werd begonnen met een uitbreidingsplan, wat aanleiding gaf tot de bouw van de wijken in de omgeving van wat nu Oud-Woensel heet. In 1900 bouwde de woningbouwvereniging “Eindhoven Vooruit” woningen aan de Weverstraat (een van de weinige voorbeelden van sociale woningbouw uit de tijd van voor de woningwet van 1901) en vanaf 1914 werden aan de Hemelrijken en vervolgens langs de aangrenzende straten tot aan de Boschdijk woningen gebouwd door de “Vereeniging Volkshuisvesting”. Deze woningbouwvereniging realiseerde in 1918 de eerste planmatige uitbreiding in de vorm van sociale woningbouw rond het Vredesplein.⁹ 1 januari 1920 werd Woensel onderdeel van de gemeente Eindhoven.

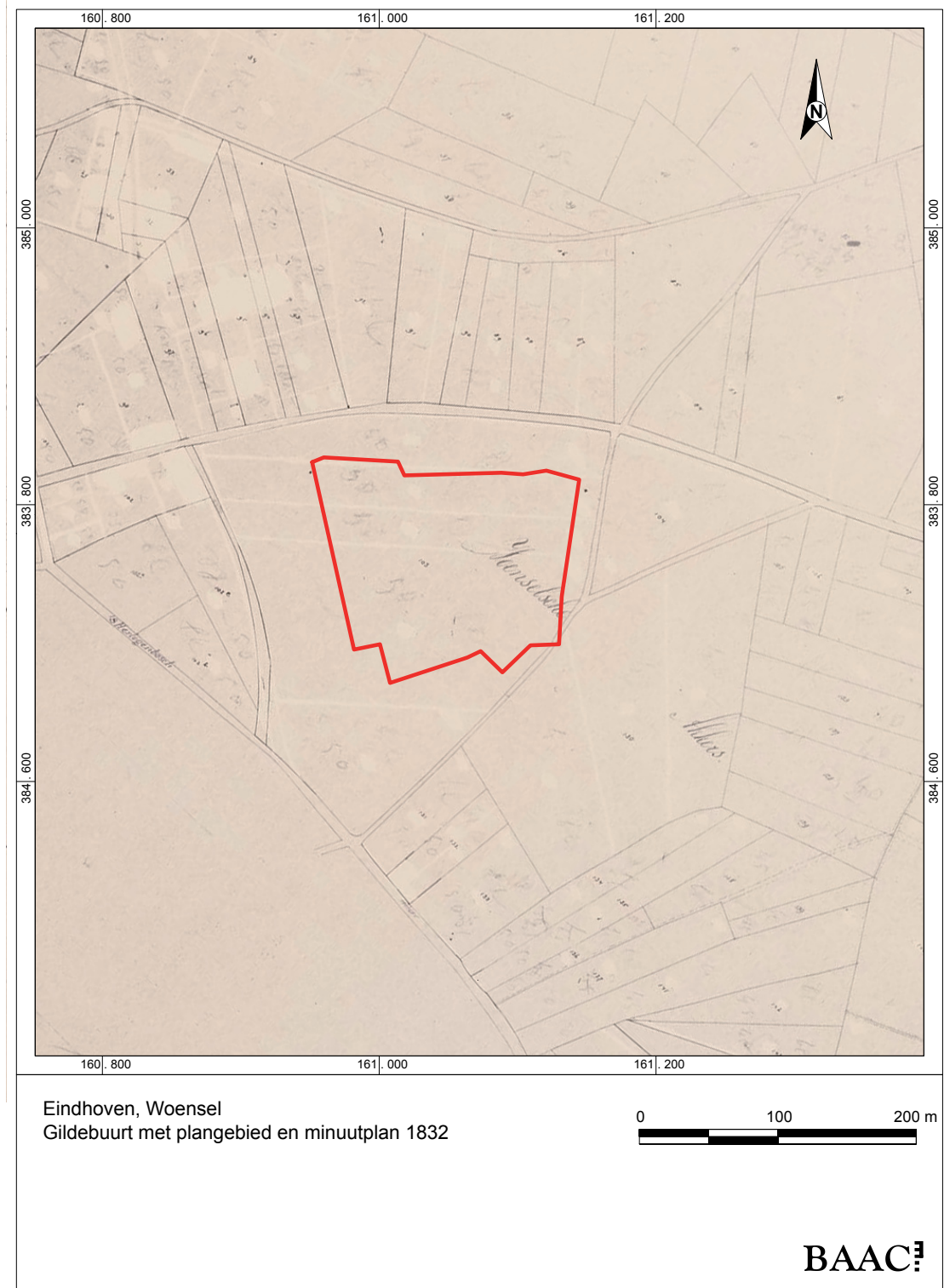
Afb. 2. Detail van de eerste plattegrond van Groot-Eindhoven na de annexatie. Te zien is dat de Bakkerstraat nog niet is doorgetrokken. Bron: theoldhometown.com, foto 15241.

7 Woensel wordt voor het eerst vermeld in 1107, in een bevestiging van Paus Paschalis II aan de Sint-Trudoabdij van Sint-Truiden, die hier de nodige rechten bezat. In de veertiende- en vijftiende eeuw werd de bestaande kerk vervangen door een bakstenen gebouw, de Sint-Petruskerk. Tijdens een zware storm in 1800 verloor de kerk haar torenspits, welke in het schip belandde. Tussen 1815 en 1817 zou de kerk worden gesloopt, maar de Oude Toren bleef tot op heden bestaan. In 1876 werd de nieuwe Sint-Petruskerk aan de Kloosterdreef ingewijd.

8 Bron www.wikipedia.org/wiki/Woensel

9 Bron www.eindhoven.nl Cultuurhistorische waarden in Oud Woensel, beknopte analyse. A. Spijkers, Juni 2005.

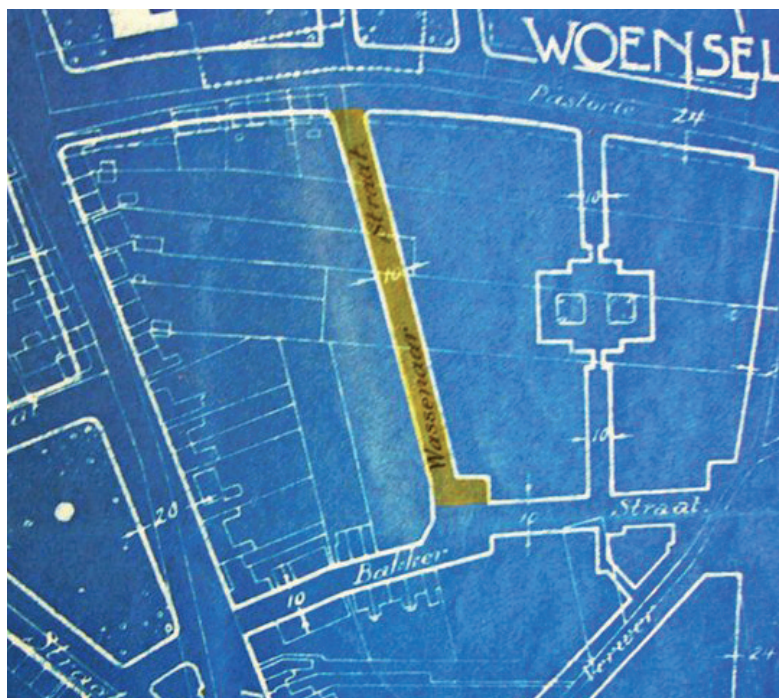
Mede hierdoor zette de verstedelijking zich voort. Tussen 1922 en 1924 volgde de protestantse woningbouwvereniging 'Helpt Uzelf door Samenwerking' met een woningbuurt in het noordoosten van het gebied. Beide projecten pasten in het uitbreidingsplan voor Groot Eindhoven van Cuypers en Koonen uit 1918, waarvan de Ringweg ter hoogte van de Kronehoefstraat de noordelijke omsluiting vormde.

Afb. 3. Kadestrale minuut 1832 met daarop in rood aangegeven de Gildebuurt.

1.4 De Gildebuurt

Maar keren we terug naar de Gildebuurt. De minuutplan van 1832 laat zien dat de latere Gildebuurt gelegen is op een deel van het terrein wat de naam Woenselse Akkers draagt. Verder valt waar te nemen dat de buitenste straten van de buurt het oorspronkelijke stratenpatroon rondom de percellering uit 1832 volgen. De binnenste stratenloop doorsnijdt echter de oorspronkelijke langwerpige percellering. De meerderheid van de huidige bebouwing staat derhalve ook haaks op de oorspronkelijke percellering. Het gebied was toendertijd in gebruik als akkerland, waar de naam “Woenselse Akkers” uiteraard van is afgeleid.

Afb. 4. De Wassenaarstraat, aangegeven op bijlage bij het besluit van B&W d.d. 30 november 1922. De latere Slagerstraat is dan nog naamloos..Bron: theoldhometown, picture 13954.

De naam Gildebuurt is afgeleid van de Gildestraat, die iets meer naar het zuiden van het onderzochte blok ligt. De namen Bakkerstraat, Slagerstraat en Verwerstraat verwijzen allen naar ambachten. In dit rijtje past niet de naam Wassenaarstraat. Deze afwijkende naam is het gevolg van een competentiestrijd tussen de toenmalige directeur Gemeentewerken Kools en de afdeling Bevolking van de gemeente Eindhoven. In 1920 werden de namen Bakker- en Verwerstraat vastgesteld, op advies van laatstgenoemde afdeling. Aangezien er hier volgens de planning huisvesting voor arbeiders zou verrijzen, diende dit zijn weerslag te krijgen in de straatnaamgeving. Toen in 1922 de nog naamloze latere Wassenaarstraat en Slagerstraat een naam moesten krijgen stelde Kools de namen Wassenaarstraat en Evertsenstraat voor. Hij vond dat de straten in de Zeeheldenbuurt lagen en derhalve een bijpassende naam dienden te krijgen. Wassenaarstraat naar admiraal Jacob van Wassenaer (1616-1665) en Evertsenstraat naar de Zeeuwse zeeheld Jan Evertsen (1600-1666). Wat betreft de Wassenaarstraat kreeg Kools zijn zin, maar de naam Evertsenstraat verloor het van het door de afdeling Bevolking voorgestelde Sigarenmakerstraat. In 1925 kwamen B en W op dit besluit terug, zodat laatstgenoemde straat uiteindelijk de naam Slagerstraat zou krijgen. Het wijzigen van de straatnaam Wassenaarstraat werd te duur bevonden.¹⁰

Deze kleinschalige woonwijk was een initiatief van de protestantse woningbouwvereniging "Helpt Uzelf door Samenwerking". Deze vereniging werd 28 oktober 1919 opgericht¹¹, met als doel de dringend benodigde woningen voor haar achterban te bouwen. In het toen sterk verzuilde Nederland was het zo dat ieder gezindte wilde bouwen voor haar eigen achterban.

De protestantse gemeenschap vormde eeuwenlang een kleine groep binnen de overwegend katholieke bevolking van Eindhoven. Na de 80-jarige oorlog kwam de Sint Catharinakerk in handen hun handen. In 1809 kregen de katholieken de kerk terug, maar zij moesten wel ter compensatie 8000 gulden betalen om een nieuwe protestantse kerk te kunnen bouwen. Dit nieuwe kerkje werd gebouwd in de Ten Hagestraat (1813) en heeft tot 1962 bestaan. Met de groeiende industrialisatie, met name door de komst van Philips, kwamen er ook steeds meer protestanten naar Eindhoven. Deze waren afkomstig uit heel Nederland, maar vooral uit de voormalige veenkoloniën.¹² In de jaren vóór en na de Eerste wereldoorlog groeide de protestantse gemeenschap in Eindhoven sterk. Het bestaande kerkje werd te klein. In 1911 bouwden de gereformeerden de Oosterkerk aan de Fazantlaan. De sterke aanwas van deze gemeenschap deed ook de behoefte aan geschikte huisvesting toenemen, waarvoor bovenvermelde woningbouwvereniging werd opgericht.

De vereniging kocht een stuk grond aan ten oosten van de Woenselse Markt, en ten zuiden van de Pastoriestraat. De buurt omvat de straten Bakkerstraat, Slagerstraat, Verwerstraat en de Wassenaarstraat. Voor haar plannen nam de vereniging de Groningse architect G. Hoekzema Kzn. in de arm. Hoekzema stamde uit een Groninger architectenfamilie. Zijn vader en oom, de broers K. en H. Hoekzema hadden daar een architectenkantoor; daarnaast was zijn vader was ook actief met handel in bouwterreinen. De beide broers bouwden voornamelijk woonhuizen te Groningen. Vanaf ongeveer de eeuwwisseling werkte Hoekzema sr ook samen met zijn zoon G. Hoekzema. Projecten van laatstgenoemde zijn: woningbouw te Groningen aan de H.W. Mesdagstraat en Jozef Israëlstraat bestemd voor de gegoede burgerij, de lagere school aan de Dirk Huizingastraat eveneens te Groningen (1925); verder de voormalige Nutsspaarbank te Kampen (1930). In de dertiger jaren bouwde hij te Zuidlaren de paviljoens 'Zonneheuvel' en 'Vredestein' alsmede enkele facilitaire gebouwen, op de psychiatrische instelling 'Dennenoord'. De meeste gebouwen die daar toen al stonden waren ontworpen door zijn vader, architect K. Hoekzema. Voor de Gildebuurt ontwierp Hoekzema arbeiderswoningen, bestaande uit één bouwlaag met zadeldak. In 1924 kwamen daar nog eens woningen onder een mansardedak bij.¹³ Mei 1924 werden deze woningen aanbesteed.¹⁴ Gezien de kleinschaligheid en lage bebouwing, past deze uitvoering geheel in de visie van de heren Cuypers en Kooken uit 1918.

Geheel in de geest van de tijd kwam er een ontwerp, gebaseerd op de eenheid van het bouwblok, wat kenmerkend was voor de toenmalige opvattingen m.b.t. woningbouw. De afzonderlijke woningbouwverenigingen wilden enkel voor hun eigen achterban bouwen en zich met een eigen architectuur naar buiten toe presenteren. Hoekaccenten en poortgebouwen (als toegang naar het binnenterrein) met daarop duidelijk aangegeven de naam van de betreffende woningbouwvereniging waren meestal onderdeel van deze presentatie naar buiten toe. Het gesloten bouwblok was

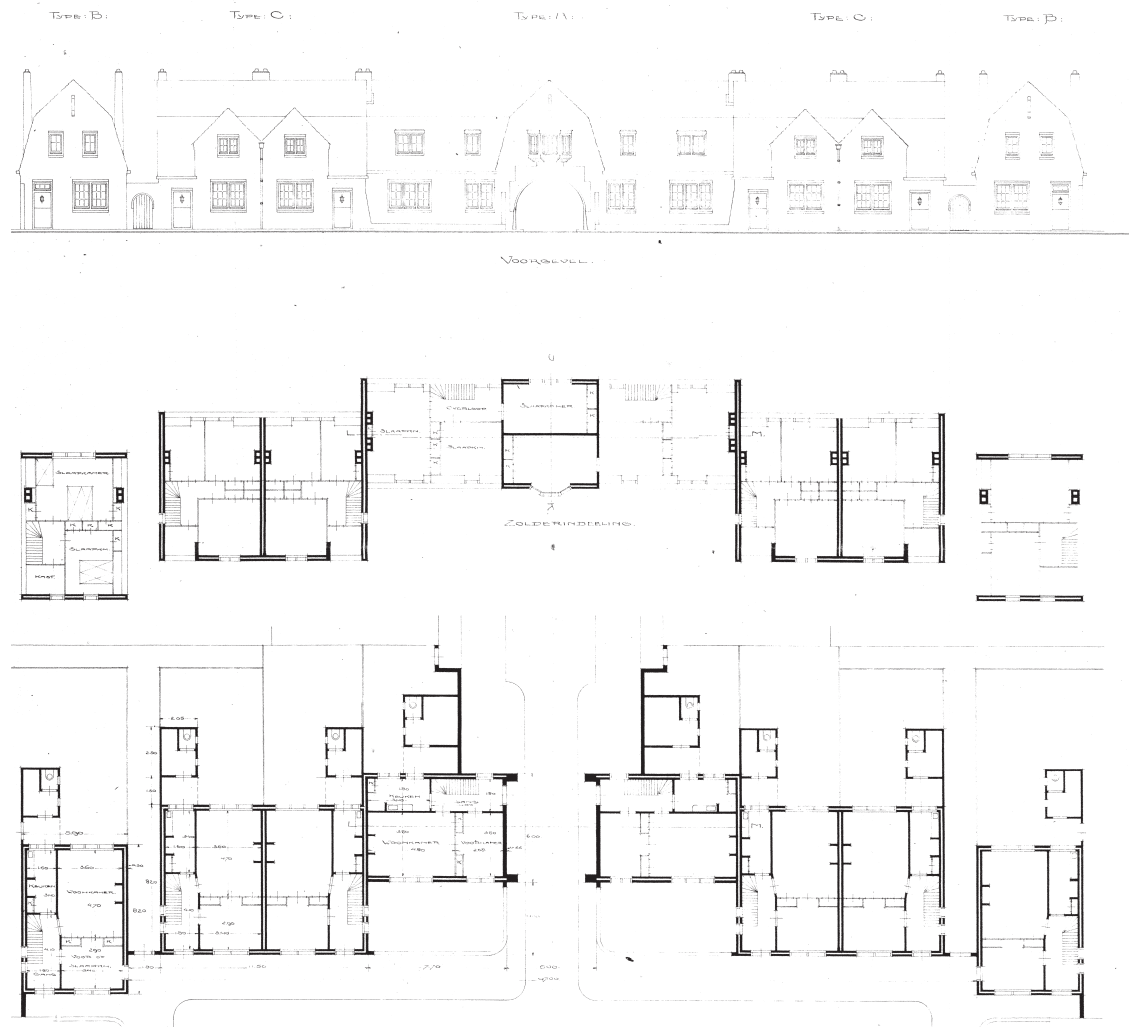
11 Op 29 maart 1961 wijzigde zij haar naam in Protestantse Woningbouwvereniging "Eindhoven". Deze fuseerde in 1972 met de Christelijke Woningvereniging "Patrimonium" (opgericht 1934). In 2001 fuseerde deze met de Bouwvereniging Beter Wonen, onder de nieuwe naam Stichting Wooninc, opdrachtgever van onderhavig onderzoek.

12 www.dse.nl/~pkn-eindhoven/prot_gemeente_prot_ehv.html

13 In 1930 werd de buurt uitgebreid met deels tweelaagse woningen, ditmaal wel afkomstig van gemeentewerken, waaronder een hoger blok winkelwoningen.

14 Eindhovens Dagblad, d.d. 16 mei 1924.

dan ook een ideale vorm om zich tegen een groep met een andere (geloofs) overtuiging af te zetten. Zo ontstonden er kleine katholieke, protestantse, of arbeiderswijkjes in een grotere omgeving. Dit zien we ook bij de huizen van de protestantse woningbouwvereniging "Helpt Uzelf door Samenwerking". Het oorspronkelijk plan¹⁵ voor 114 woningen en 2 winkelhuizen laat een wijkje zien met een pleintje in het midden. De inspringing in de bebouwing was ideaal om hoekaccenten en poortgebouwen in op te nemen.

Afb. 5. Een van de oorspronkelijke ontwerptekeningen van Hoekzema, met daarop in het midden het poortgebouw ter ontsluiting van het centrale plein, centraal gelegen in een verspringing van de rooilijn.

Helaas zijn deze plannen nooit uitgevoerd, waarschijnlijk omdat ze te duur waren. Hoe hoger de bouwkosten, des te hoger de gevraagde huur zou moeten worden. Men moest er derhalve dan ook voor waken dat de huizen niet te duur zouden worden voor de beoogde doelgroep. In de praktijk bleek al spoedig dat er problemen ontstonden bij de exploitatie van de eerste groep van 40 woningen. De gemeente moest in 1924 bijspringen in het tekort op de exploitatie.¹⁶ Gevolg was dat het oorspronkelijke ontwerp werd vereenvoudigd. De verspringing in de rooilijn kwam te vervallen en daarmee ook de mogelijke speciale accenten in de bebouwing. Uiteindelijk zouden er

¹⁵ Ontwerp architect Hoekzema d.d. 20 december 1920. Hierop staat aangegeven dat er voorlopig 84 woningen en 1 winkelhuis zouden worden gebouwd.

¹⁶ Meierijsche Courant, d.d. 15 april 1924.

in totaal 85 (vrij eenvoudige) woningen worden uitgevoerd. Hoewel deze woningen er qua ontwerp niet uitspringen als een bijzonder type woning, is het binnen de Eindhovense verhoudingen wel bijzonder dat zij tot stand zijn gekomen als product van de activiteiten van een vrij protestantse woningbouwvereniging in een overwegend katholieke omgeving.

Afb. 6. De eerste voltooide arbeiderswoningen van de woningbouwvereniging "Help U zelf door samenwerking"

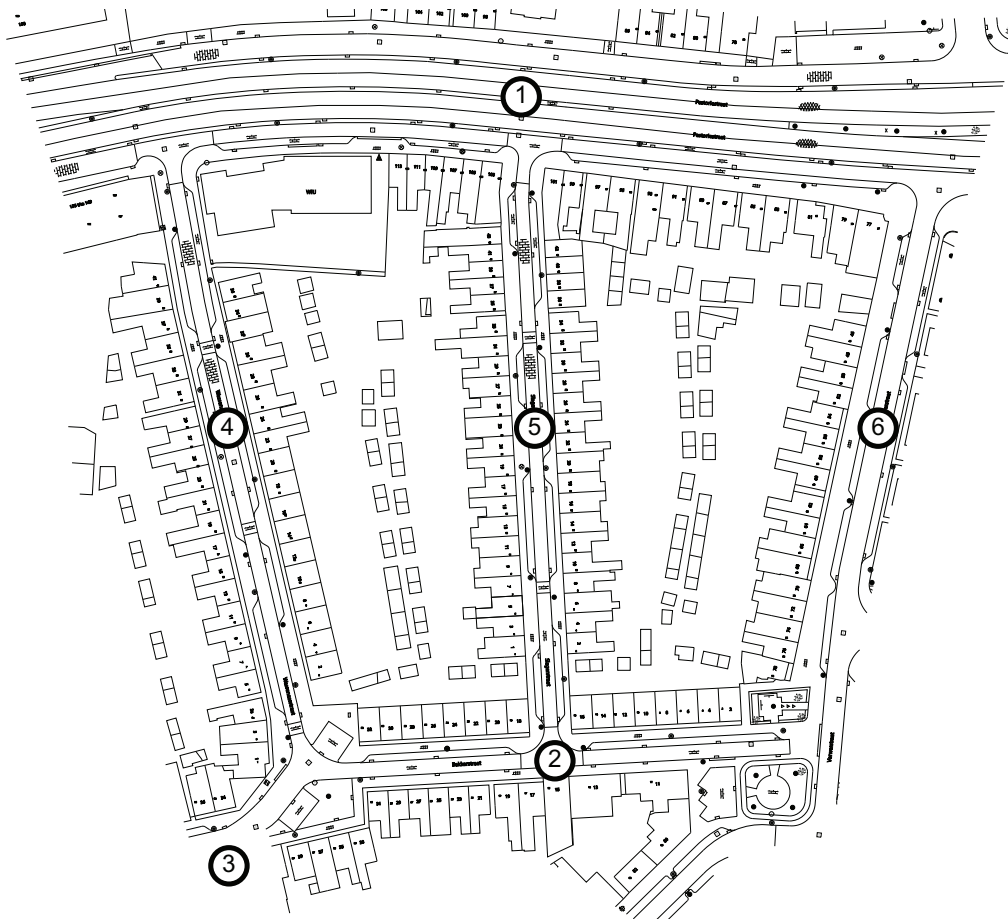
Afb. 7. Gevelsteen, aangebracht in de gevel van de hoekwoning Bakkerstraat - Wassenaarstraat.

2 Bouwhistorische beschrijving

2.1 Analyse van de stedenbouwkundige context

De kleinschalige woonwijk Gildebuurt ligt ten noorden van het stadscentrum op het grondgebied dat tot 1920 tot het grondgebied van de toenmalige gemeente Woensel behoorde.

De woonwijk wordt ten noorden begrensd door de Pastoriestraat en ten zuiden door de Bakkerstraat welke aansluit op de Woenselse markt. Deze straten worden met elkaar verbonden door, van west naar oost, de Wassenaarstraat, de Slagerstraat en de Verwerstraat. De U-vormig gepositioneerde bouwblokken aan weerszijden van de Slagerstraat maken dat de bebouwing van de wijk als geheel een W-vormige plattegrond kent. Van een zuivere symmetrische vorm is echter geen sprake.

Afb. 8. Het onderzoeksgebied aangegeven op de recente kadastrale kaart van de buurt.
Bron: Gemeente Eindhoven. 1) Pastoriestraat, 2) Bakkerstraat, 3) Woenselse markt, 5) Wassenaarstraat, 6) Slagerstraat en 7) Verwerstraat.

De percelering binnen de buurt is haaks op de rooilijn uitgegeven waarbij de perceelsgrenzen van de huizen in het blok de Wassenaarstraat / Slagerstraat en Slagerstraat / Verwerstraat min of meer in elkaars verlengde liggen. De achtertuinen hebben een ontsluiting achterom, door middel van smalle steegjes vanaf de straat te bereiken. In de Wassenaarstraat en de Verwerstraat is deze ontsluiting middels een poortje in de gevelwand geïntegreerd.

Afb. 9 . Eén van de poortjes die zich in de gevelwand van de Wassenaarstraat bevinden.

De huizen vormen blokken met 3 tot 18 gekoppelde huizen. Opvallend is dat de hoekpanden van de gevelwanden geen architectonische verbijzondering kennen. Bij soortgelijke wijken die uit dezelfde periode dateren is dit doorgaans wel het geval. Alleen bij de Wassenaarstraat en de Verwerstraat is er sprake van een meer sprekende architectuur. De oostelijke en de westelijke gevelwand van de Wassenaarstraat worden namelijk beëindigd door een blok van drie en twee huizen met een afwijkende architectuur. Het blok winkelwoonhuizen op de hoek van de Verwerstraat / Bakkerstraat heeft een meer uitgesproken karakter en is specifiek als stedenbouwkundige hoekoplossing ontworpen.

2.2 Het straatprofiel en de inrichting van de openbare ruimte

In het huidige, recente, straatprofiel hebben de straten verkeersdrempels, langsparkeervakken en een trottoir met een stoep langs de gevelwanden. In de trottoirs zijn langs de straat enkele bomen geplant en sommige bewoners hebben een deel van hun stoep vermaakt tot een kleine voortuin. Een aardig detail vormt de lage gemetselde tuinmuur met afgeronde hoeken die zich in de oostelijke hoek van de Bakkerstraat en de Wassenaarstraat bevindt. Zowel het trottoir als de stoep die voor de gevels ligt, is opgebouwd uit standaard grijze trottoirtegels. Een donkergrijze betonnen stoeprand scheidt het trottoir van de straat. De straten zijn voorzien van een klinkerbestrating die in keperverband is gelegd.

De hoeveelheid openbaar groen in de wijk is gering en kleinschalig van karakter. In een knik die zich in het westelijk deel van de Bakerstraat bevindt, staat op een pleintje met een relatief sierlijke bestrating, een monumentale plataan die in de jaren twintig werd geplant. In het zuidoosten van de wijk, daar waar de Bakkerstraat, de Verwerstraat, de Visserstraat en de Looierstraat samenkomen, is een verhoogd pleintje met grasveld aangelegd. Hier bevinden zich vier oorspronkelijke platanen. Genoemde pleintjes accentueren als het ware de zuidelijke hoekpunten van de wijk.

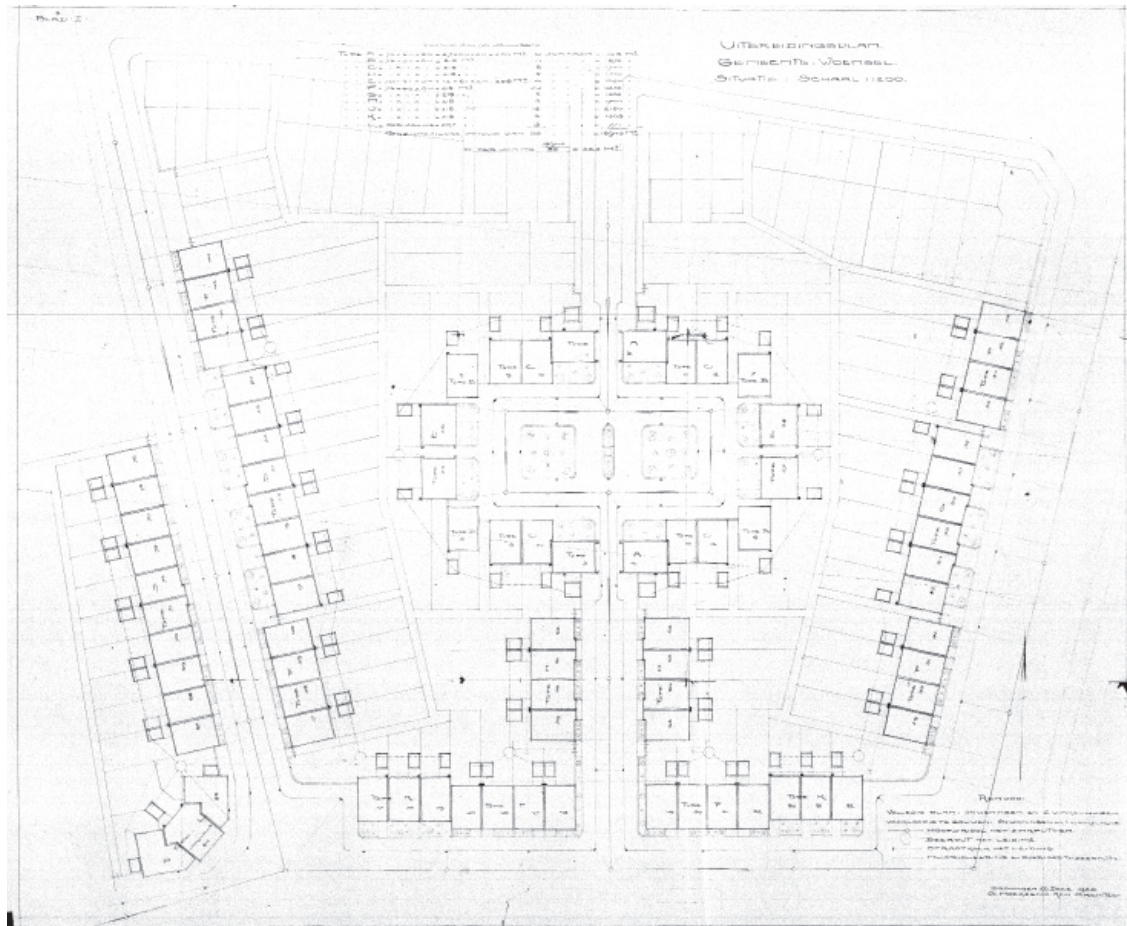

Afb. 10 en 11. Respectievelijk de plataan in de Bakkerstraat en het pleintje ten zuidoosten van de wijk waar vier platanen aanwezig zijn.

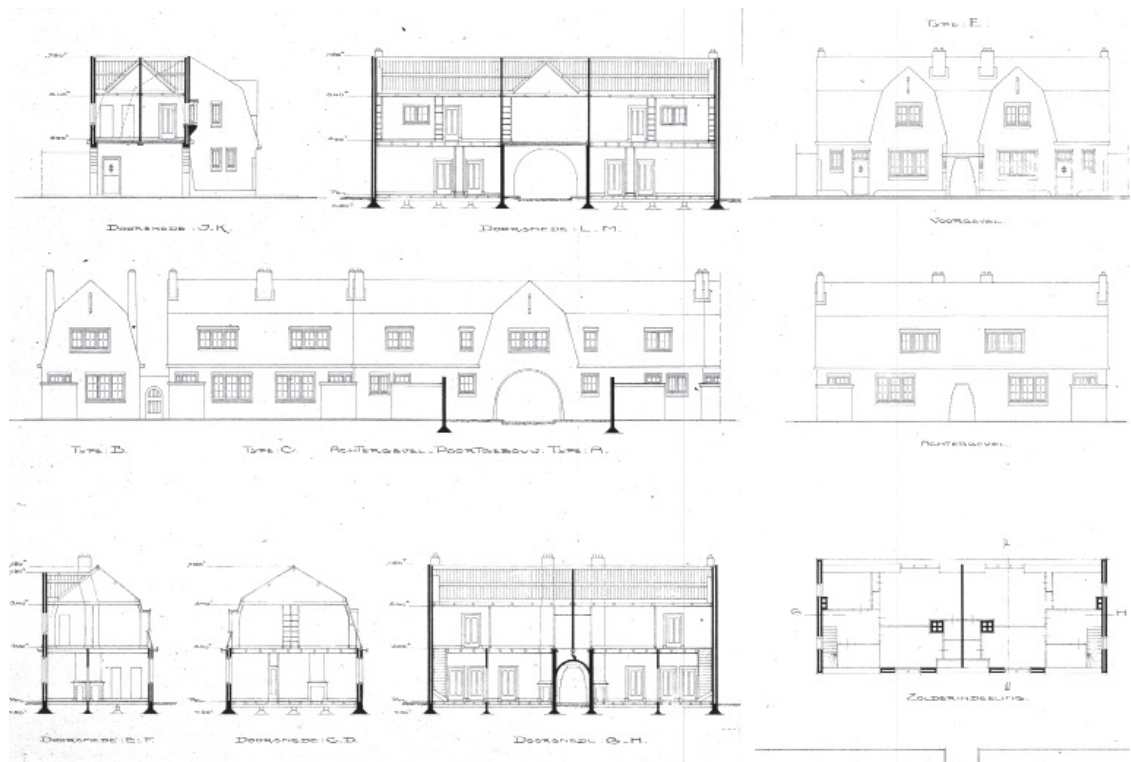
Op de hoek van de Bakkerstraat en de Verwerstraat ligt een klein plantsoen dat recentelijk is opgeknapt. Er bevinden zich lage bossages en een houten bankje. Het straatmeubilair bestaat uit een keur van houten, metalen en kunststof paaltjes en grijze natuurstenen bloembakken.

2.3 Bouwgeschiedenis

In 1920 leverde de Groningse architect Hoekzema het stedenbouwkundig plan voor het bouwen van een protestantse arbeiderswijk ¹⁷ op een tot dan toe nog onbebouwd perceel in de gemeente Woensel. Deze nieuw te bouwen wijk kreeg een W-vormige plattegrond waarvan de contour gerelateerd kan worden aan de perceelsgrenzen zoals deze al op kadastrale kaart uit 1832 zichtbaar zijn. In het midden van het wijkje was een ruim opgezet plein met groenvoorzieningen gedacht, met gesloten bebouwing rondom en geaccentueerde hoekpartijen. Dit geheel past in de geest van de stedenbouwkundige ontwikkeling vanaf rond 1900 waarbij steeds meer aandacht kwam voor groenvoorzieningen binnen een wijk of buurt. Het plein zou bereikbaar zijn door centraal in de gevelwand geplaatste poortgebouwen ten noorden en ten zuiden van het plein.

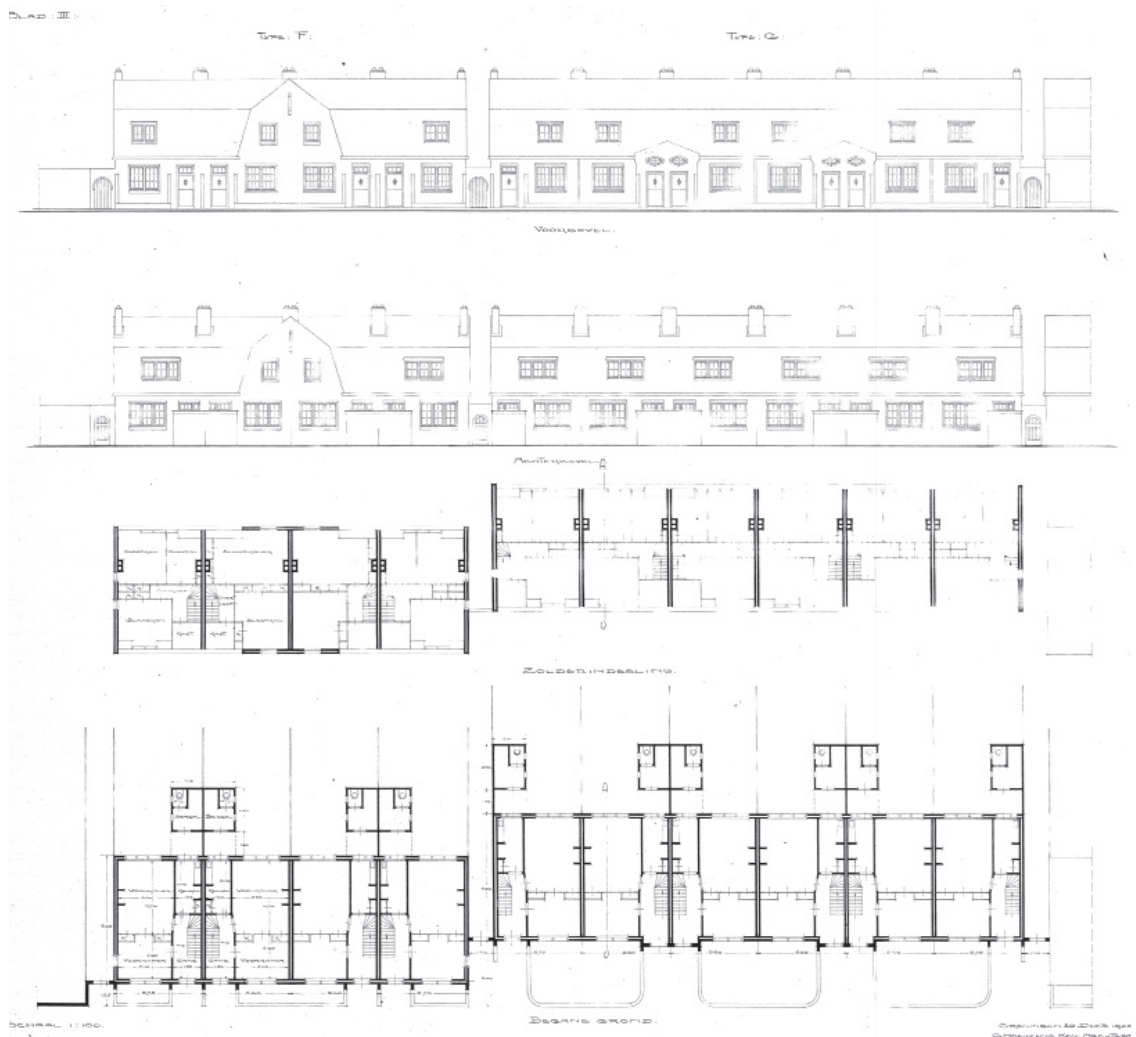

Afb. 12. Het oorspronkelijke stedenbouwkundig plan van Hoekzema.

Afb. 13. Detail uit één van de ontwerptekeningen van de huizen die het centrale plein zouden moeten ontsluiten.

Het volledige plan omvatte 114 woonhuizen en 2 winkelhuizen waarvan in eerste instantie 84 woonhuizen gebouwd zouden worden. Hoekzema ontwierp elf verschillende types woningen, type A t/m L, waarbij het type L de winkelhuizen waren. De woonhuizen zouden een begane grond en een zolderverdieping onder een mansardekap krijgen, en werden met een voor- en achtertuin ontworpen. De gevelwanden van de gekoppelde, spiegelidentieke woningen werden ontworpen met architectonische verbijzonderingen als geaccentueerde ingangspartijen, poortgebouwen en opvallende hoekpanden, hetgeen zeer kenmerkend voor de bouwtijd te noemen is. In de vensters bevonden zich meerruits ramen, soms per twee of drie gekoppeld. Ook de dakkapellen die de dakvlakken doorbraken zouden uitgevoerd worden met meerruits ramen.

Afb. 14. Eén van de ontwerptekeningen van de huizen.

Wanneer de oorspronkelijke bouwplannen van architect Hoekzema worden vergeleken met de Gildebuurt in de huidige situatie, zoals deze tussen 1922 en 1930 werd gebouwd, kan niet anders geconcludeerd worden dan dat er in de periode die lag tussen het oorspronkelijke plan en de uiteindelijke uitvoering een significante versoering heeft plaatsgevonden. De reden ligt in het feit dat de financiële situatie van de woningbouwvereniging er minder goed voorstond ten gevolg van de crisis, die vlak na de Eerste Wereldoorlog woedde.¹⁸

De kenmerkende W-vorm van de wijk, die in het eerste ontwerp van Hoekzema reeds aanwezig was, is bij de bouw van de wijk gehandhaafd. Zowel het pleintje en de architectonische verbijzonderingen van de woningen komen echter bij de uiteindelijke uitvoering te vervallen. Hierdoor is de huidige uiterst sobere bebouwing, hoewel kenmerkend voor de bouwtijd, slechts een afgeleide van de eerste ontwerpen te noemen.

De bebouwing van de Gildebuurt is in vier fasen tot stand gekomen. In 1922 worden de panden aan de Bakkerstraat en de Wassenaarstraat gebouwd.¹⁹ De huizen aan de Slagerstraat en de Verwerstraat worden in 1924 gebouwd. In datzelfde jaar worden ook Wassenaarstraat 1 t/m 3A gebouwd. Naar een ontwerp dat door Gemeentewerken werd geleverd, werden ten slotte in 1930 de winkelwoningen op de hoek van de Bakkerstraat en de Verwerstraat gebouwd.²⁰ Mogelijk in wordt in dezelfde tijd het pand Bakkerstraat 17-19 gebouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt de wijk getroffen door bommen die in de nacht van 28 op 29 juli 1940 door een engelse bommenjager werden afgeworpen. Door het afwerpen van de bommen poogde de piloot te ontsnappen aan een Duitse jager. In het onderzoeksgebied vielen de bommen in de Bakkerstraat, de Slagerstraat en de Verwerstraat.²¹ Enkele foto's die gemaakt zijn op 29 juli geven een beeld van de beschadiging aan het exterieur van de huizen. Door de kracht van de explosies werd het glas van vrijwel alle ramen vernield. Ook was er inslagschade aan het muurwerk en zijn dakpannen van de daken geblazen. De beschadigingen aan de huizen werden zo snel mogelijk hersteld.

Afb. 15. Opname van aanzienlijke schade aan de Slagerstraat, genomen op de dag na het bombardement.

In de periode 1987-'88 vond in opdracht van woningbouwvereniging "Eindhoven-Patrimonium" een renovatie plaats. Hierbij zijn alle deuren, vensters en de dakbedekking (die waarschijnlijk alle van ná 1940 dateerden) vernieuwd waarbij de oorspronkelijke vormgeving met roeden niet werd gehandhaafd. Hierdoor is het

19 Bakkerstraat 2 t/m 32, 33 t/m 39. Wassenaarstraat 5 t/m 41, 2 t/m 36.

20 Bakkerstraat 11 en Verwerstraat 80.

21 Theoldhometown.com. Zoekterm Bakkerstraat.

oorspronkelijke karakter van het exterieur aangetast hetgeen een ongewenste versoering van de al sober vormgegeven panden heeft opgeleverd. Aan het einde van de twintigste eeuw werd, waarschijnlijk na de sloop van oudere bebouwing, het blok Bakkerstaat 13-15 gerealiseerd.

2.4 Beschrijving van de bebouwing

2.4.1 Inleiding

Omdat de architectonische kenmerken van de blokken woonhuizen op veel punten overeenkomstig zijn, is er voor gekozen een algemene analyse van de bebouwing op te stellen. Dit om storende herhalingen te voorkomen. De huizen die bijvoorbeeld qua grootte of afwerking afwijken van deze algemene analyse worden apart toelicht. De verkenning en beschrijving van de bebouwing betrof alleen het exterieur, het interieur is niet onderzocht.

2.4.2 Algemene kenmerken van de bebouwing

De blokken met woonhuizen staan op een rechthoekige plattegrond evenwijdig aan de straat, het blok aan de Verwerstraat heeft als enige een verspringende gevellijn. Met uitzondering van acht tweelaags woonhuizen aan de Verwerstraat ²² en de tweelaags winkelwoonhuizen op de hoek van de Verwerstraat / Bakkerstraat omvatten de woonhuizen een begane grond en een zolder. De blokken in de Bakkerstraat, de Wassenaarstraat en de Slagerstraat hebben een doorlopend dak tussen topgevels. Bij de blokken die in de eerste bouwcampagne werden gerealiseerd zijn dit hoog opgaande zadeldaken, de later gebouwde blokken zijn met een Mansardedak uitgevoerd.

Afb. 16. Een opname van de Bakkerstraat in de richting 32 t/m 2 die een hoog opgaand zadeldak hebben.

Afb. 17. De later gebouwde panden (op de foto de Bakkerstraat in de richting 31 t/m 21) zijn met een Mansardedak uitgevoerd.

Het doorlopende Mansardedak van het blok aan de Verwerstraat is bij de hoekpanden afgewolfd. De daken zijn met niet oorspronkelijke oranje betonpannen gedekt. Vernieuwde dakkapellen doorbreken de dakvlakken van de huizen. Bij de huizen aan de Verwerstraat zijn deze kapellen over de gehele breedte van het blok gekoppeld.

Afb. 18. Eén van de huizen in de gevelwand aan de Verwerstraat waarbij de dakkapellen over de gehele breedte doorlopen.

Van de huizen aan de Wassenaarstraat worden de dakvlakken door later aangebrachte klappamen worden doorbroken.²³ Oorspronkelijk bevonden zich ook hier dakkapellen, zij het van een zeer bescheiden formaat. De nok van de daken wordt doorbroken door gemetselde schoorstenen.

Een uitgesproken sobere, op het traditionalisme geënte architectuur, zonder enige noemenswaardige architectonische verbijzondering, kenmerkt het exterieur van de bebouwing. De gevels van de blokken zijn met roodbruine baksteen in halfsteens verband gemetseld en platvol gevoegd. De éénlaags voorgevels worden met een houten bakgoot op (geprofileerde) klossen beëindigd. Door wisselende goothoogtes kennen de gevelwanden een zekere dynamiek.

In de zijgevels wordt de daklijn door eenvoudig siermetselwerk geaccentueerd. Dit geldt zowel voor de puntgevels als voor de gevels die de daklijn van de Mansardekap volgen.

In de zijgevels van de blokken op de hoek van de Bakkerstraat en de Wassenaarstraat is een plaquette ingemetseld welk verwijst naar de oplevering van de wijk: "Protestantsche Woningbouwvereniging Helpt U Zelf door Samenwerking. Aug. 1922", en de renovatie: "Gerenoveerd in 1987-1988 door de Protestants Christelijke Woningvereniging Eindhoven Patrimonium".

Afb. 19. Een detail opname van panden aan de Wassenaarstraat. Duidelijk zichtbaar is het halfsteens metselverband, de verspringende goothoogtes en, links op de foto, de geprofileerde gootklossen.

Afb. 20. De gevelsteen die verwijst naar de oplevering van de wijk.

Afb. 21. De gevelsteen welke werd aangebracht na voltooiing van de renovatie.

Alle gevelopeningen zijn onder een oorspronkelijke rollaag geplaatst, de vensters hebben een lekdorpel van secundair aangebrachte keramische raamdorpelstenen. De woonhuizen zijn qua interieur en exterieur spiegelidentiek zodat de zich in de gevelwand repeterende indeling wordt gevormd door twee naast elkaar geplaatste voordeuren, geflankeerd door twee brede vensters. In het blok Wassenaarstraat 51 t/m 57 zijn de voordeuren in een schouderkozijn met één zijlicht gevat.

- Wassenaarstraat 32 t/m 36

De drie panden die de afsluiting vormen van de oostelijke gevelwand zijn iets risalerend en

kennen een architectuur die, in vergelijking met de overige bebouwing in het onderzoeksgebied, meer uitgesproken genoemd kan worden. De panden hebben een trasraam van donkere, hard gebakken steen en zijn daarboven met roodbruine baksteen (nr. 32) en oranje- of roodde baksteen (34 en 36) gemetseld. Het muurwerk is voorzien van een platvolle voeg.

Van de drie traditionalistisch vormgegeven panden is nummer 32 voorzien van een tweelaags tuitgevel die met schouderstukken en een rollaag is uitgevoerd. Op de begane grond bevindt zich de entree in een forse houten omlijsting en een vensteropening. Genoemde gevelopeningen zijn niet onder een zichtbare ontlastingsconstructie geplaatst. Ter hoogte van de zolder is één zoldervenster aanwezig dat onder een rondboog is geplaatst. In het boogveld bevindt zich metselmozaïek. In de geveltop was oorspronkelijk een smalle gevelopening onder een strekse boog aanwezig. Deze is (vermoedelijk bij de renovatie van 1987-'88) dichtgezet.

De éénlaags, gemeenschappelijke voorgevel van de nummers 34 en 36 wordt beëindigd door een eenvoudig hoofdgestel en een houten bakgoot. In het fries onder deze bakgoot bevindt zich een tandlijst. De bakgoot wordt centraal doorbroken door een vernieuwde houten dakkapel met een zadeldak. De gevelindeling van beide huizen is identiek en bestaat uit een entree en een breed venster. Links van de entree

Afb. 22. Opname van de panden Wassenaarstraat 32 t/m 36.

is een smal toiletvenster. Alle gevelopeningen zijn onder een strekse boog geplaatst. Opvallend is de aanwezigheid van de oorspronkelijke, voor de bouwtijd kenmerkende lage tuinmuurtjes met ezelsrug.

- Wassenaarstraat 39 en 41

De twee, door een houten bakgoot gekoppelde, tweelaags puntgevels van deze huizen vormen de beëindiging van de westelijke gevelwand. De symmetrisch ingedeelde voorgevel heeft op de begane grond twee naast elkaar gelegen voordeuren die geflankeerd worden door een breed venster. De gevelopeningen zijn niet onder een zichtbare ontlastingsconstructie geplaatst. Ter hoogte van de zolder zijn twee liggende vensters aanwezig. In de geveltoppen bevond zich oorspronkelijk een smalle gevelopening, deze is (vermoedelijk bij de renovatie van 1987-'88) dichtgezet. De gevellijn wordt, zoals ook de zijgevels, geaccentueerd door eenvoudig siermetselwerk.

Afb. 23. Een opname van de panden Wassenaarstraat 39 en 41.

- Hoek Verwerstraat / Bakkerstraat

De karakteristieke winkelwoningen met getrapte overhoekse gevels op de hoek van de Verwerstraat en de Bakkerstraat omvatten een begane grond, een verdieping en een zolder onder een doorlopend zadeldak dat met oranje verbeterde Hollandse pannen is gedekt. De gevels zijn met roodbruine baksteen in halfsteens verband gemetseld en platvol gevoegd. Ze worden beëindigd door een eenvoudige houten bakgoot op klossen die bij de zijgevels doorloopt.

De gevels zijn horizontaal geleed door een strekkenband die iets in het gevelvlak terugligt, en banden gesmoorde baksteen ter hoogte van de verdieping. De band op de begane grond sluit aan op de fors gedimensioneerde betonnen luifels boven de portieken in de overhoekse gevels. De dagkanten van deze portieken zijn uitgevoerd met gemetselde hoekblokken welke zijn opgebouwd uit de roodbruine baksteen van de voorgevel in combinatie met gele verblendsteen. De entrees zijn, waarschijnlijk bij de renovatie van 1987 -'88, vermaakt tot vensteropening.

In de centrale gevelas van de tweelaags voorgevel bevindt zich een verbouwde

entree die wordt geflankeerd door een etalage. Ter hoogte van de verdieping bevinden zich vijf vensteropeningen, in de overhoekse gevel is steeds één vensteropening aanwezig.

De symmetrische linker zijgevel bevat de entree van de bovenwoning. Deze wordt geflankeerd door een etalage. Ter hoogte van de verdieping zijn drie vensteropeningen aanwezig. De lekdorpels zijn opgebouwd uit een bakstenen en een laag keramische raamdorpelstenen.

In de rechter zijgevel bevindt zich op de begane grond aan weerszijden van een dichtgezet venster een vensteropening. Rechts bevindt zich de entree. Ter hoogte van de verdieping zijn drie vensteropeningen aanwezig.

Afb. 24. De winkelwoningen op de hoek Verwerstraat / Bakkerstraat.

3 Waardering

3.1 Waardering van de ruimtelijke structuur

De waarde van de ruimtelijke structuur zoals deze in de kleinschalig opgezette buurt aanwezig is, wordt bepaald door het feit dat het stratenpatroon en de rooilijnen sinds de bouw ongewijzigd zijn gebleven. Daarbij valt de contour van de wijk te relateren aan de perceelsstructuur die in de vroege negentiende eeuw aanwezig was. Omdat genoemde zaken veelvoorkomend zijn wordt aan de ruimtelijke structuur een gemiddelde (ondersteunende) waarde toegekend. Tevens valt de opbouw van de ruimtelijke structuur grotendeels te relateren aan het oorspronkelijke ontwerp, hetgeen de waardering van de ruimtelijke structuur ondersteunt.

De pleintjes met de monumentale platanen bij de Verwerstraat en de Bakkerstraat, die als het ware de zuidelijke hoekpunten markeren, worden eveneens als ondersteunend voor de ruimtelijke structuur aangemerkt.

De relatie tussen de breedte van de straat en de maat van de bouwmasa is een evenwichtig geheel en ondersteunt de ruimtelijke structuur.

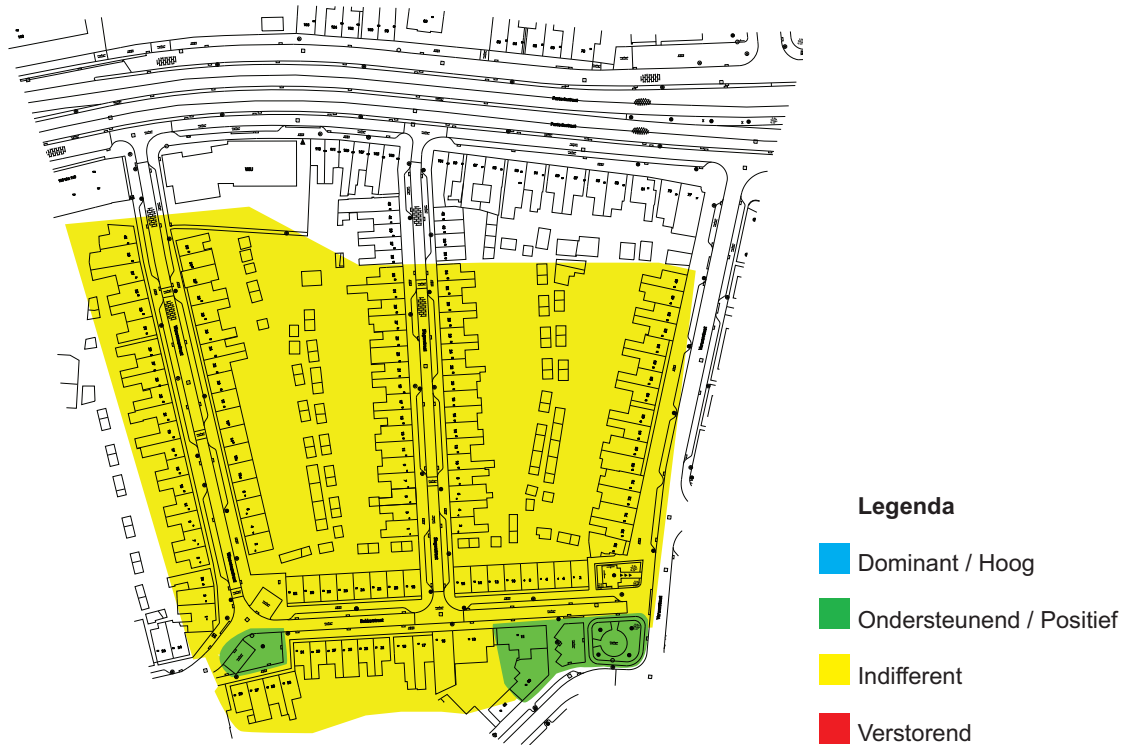
Afb. 25. De waardering van de ruimtelijke structuur geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

3.2 Waardering van de belevingswaarde

De uiterst sobere doch karakteristiek te noemen architectuur van de bebouwing, die het resultaat is van de crisis, maakt dat de wijk een lage of indifferente belevingswaarde kent. De verspringende goot- en nokhoogten, de verschillende kapvormen en de architectuur van de hoekpanden in de Wassenaarstraat (nummer 32 t/m 36 en 39, 41) zorgen hierin voor enige variatie.

De belevingswaarde van de wijk is door het vernieuwen van de vensters en deuren, waarvan de laatste tevens in een detonerende kleur zijn geschilderd, aangetast. Ook

de geringe mate en de kleinschaligheid van de groenvoorziening zorgen voor een lage belevingswaarde van de wijk.

Afb. 26. De waardering van de belevingswaarde geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

Afb. 27. De waardering van de architectuur geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

3.3 Waardering van de architectuur

Zoals vermeld in de paragraaf waarin de bouwgeschiedenis wordt behandeld, heeft tussen ontwerp, een ruim opgezette wijk met architectonisch interessante bebouwing, en uitvoering een grote versobering plaatsgevonden vanwege de crisis. Het huidige zeer sobere karakter van de bebouwing is evengoed kenmerkend voor de bouwtijd te noemen en sluit aan bij soortgelijke (arbeiders) wijken die rond dezelfde tijd in Nederland werden gebouwd.

Door het vernieuwen van de vensters, deuren en dakbedekking is de als weinig uitgesproken te duiden architectuur van de bebouwing aangetast, deze aanpassingen zijn echter reversibel. Vanwege de geringe zeldzaamheid, het verstorende karakter en het onbeduidende materiaalgebruik vertegenwoordigen de aanpassingen een indifferente waarde.

Bovenstaande maakt dat de bebouwing een lage architectonische waarde kent. Qua grootte en opzet ondersteunt de bebouwing de waarde van de ruimtelijke structuur en de stedenbouwkundige opzet.

3.4 De waardering van de zeldzaamheid

Aan het wijkje valt in sociaal opzicht een hoge zeldzaamheidswaarde toe te kennen. Deze waarde is vooral gelegen in het cultuurhistorische aspect; als protestantse enclave binnen een katholieke stad (en provincie) dat opvallend genoeg werd ontworpen door een Groningse architect.

De aard van de bebouwing, de opzet en het materiaalgebruik is veelvoorkomend en heeft als zodanig een lage tot geen zeldzaamheidswaarde (zie waardering van de architectuur).

Afb. 28. De waardering van de zeldzaamheid geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

3.5 De waardering van de historisch maatschappelijke betekenis

In de waardering van de zeldzaamheid werd al genoemd dat de wijk op cultuurhistorische gronden een hoge waarde vertegenwoordigt. Dit valt direct te relateren aan de historisch maatschappelijke betekenis voor Eindhoven die hoog te noemen is.

De wijk werd namelijk gebouwd in een tijd waarin de industrialisatie van Eindhoven een grote vlucht nam en diverse woningbouwverenigingen woonwijken bouwden om de grote toestroom van arbeiders uit de provincie, of zelfs daarbuiten, op een naar de maatstaven van toen goede wijze te kunnen huisvesten. Het realiseren van dergelijke woonwijken werd bemoeilijkt door de crisis tussen 1919 en 1923.

De wijk vormt dus een onderdeel van een belangrijk punt in de (sociale) geschiedenis van Eindhoven. De versobering van het ontwerp is in historisch maatschappelijke licht gezien eveneens van betekenis. Deze heeft een directe relatie met de genoemde crisis welke ervoor zorgde dat de bouw van goedkope woningen door de vereniging stil kwam te liggen, of zoals in het geval van de Gildebuurt, sterk versoberde.

Afb. 29. De waardering van de historisch maatschappelijke betekenis geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

3.6 De waardering van de herkenbaarheid, de authenticiteit en de karakteristiek

Omdat er geen ingrijpende wijzigingen hebben plaatsgevonden in de bebouwingsstructuur van de wijk, is het authentieke karakter nog duidelijk aanwezig en wordt daarom positief gewaardeerd. Ook aan de herkenbaarheid van de wijk wordt een positieve waarde toegekend als karakteristiek voorbeeld van een, noodgedwongen, eenvoudig vormgegeven arbeiderswijk uit het begin van de twintigste eeuw. Het vervangen van de vensters en deuren heeft er, zoals eerder gezegd, voor gezorgd

dat de karakteristiek en de authenticiteit van de bebouwing is aangetast. Hierbij dient opgemerkt te worden dat deze ingrepen reversibel zijn.

Afb. 30. De waardering van de herkenbaarheid, de authenticiteit en de karakteristiek geprojecteerd op de huidige kadastrale kaart.

4 Aanbevelingen

De kleinschaligheid van de woonwijk, zowel qua structuur als de opzet van de woonhuizen, kan, zeker vanuit sociaal economisch oogpunt, als de essentie van de buurt worden aangeduid. Indien er wordt overgegaan tot realisatie van nieuwbouw, wordt geadviseerd het stratenpatroon, de rooilijnen en ook de grootte van de bouwmassa's alsmede de architectuur zoveel mogelijk te enten op de oude situatie of het oorspronkelijke ontwerp. Hiermee blijft de herinnering aan de kleinschalig opgezette protestantse arbeiderswijk, in een overwegend katholieke omgeving, gehandhaafd. Tevens zou hierbij de stedenbouwkundige structuur bewaard blijven welke teruggaat op de negentiende-eeuwse, en mogelijk nog oudere, situatie. Indien er wordt gekozen voor renovatie van de bebouwing kan worden geadviseerd de vormgeving van de vensters en de voordeuren te baseren op de oorspronkelijke ontwerpen. Een dergelijke ingreep zal de karakteristiek van de woonwijk versterken.

5 Gebruikte bronnen en literatuur

Literatuur:

- Beekman, P., Eindhoven, stadsontwikkeling 1900-1960, Mierlo 1982.
- Van Oorschoot, J.M.P., Eindhoven een samenleving in verandering, deel 1, 1810-1920, Eindhoven 1982.
- Van Oorschoot, J.M.P., Eindhoven een samenleving in verandering, deel 2, 1920-1960, Eindhoven 1982.

Biografische gegevens Hoeksema:

- Nieuwe Groninger Encyclopedie, 1999
- Historie van Groningen, Stad en Land, 1976, pag.742,743
- www.walkatearchief.nl/frans_walkate_archief_gebouw_m.htm
- Bestemmingsplan Schilderswijk, versie vaststelling, maart 1999.
- Bestemmingsplan Oosterparkwijk, versie vaststelling, december 2000.
- www.encyclopediedrenthe.nl/Zuidlaren

Bronnen:

- Statuten Wooninc. Januari 2006.
- Spijkers, A. Cultuurhistorische waarden in Oud-Woensel, beknopte analyse, Juni 2005.

Kranten:

- Eindhovens Dagblad 16 mei 1924
- Meierijsche Courant 15 april 1924

Kaartmateriaal:

- Kadastrale minuut 1832
- Topografische kaart Eindhoven 1920
- Detail eerste plattegrond van Groot-Eindhoven na de annexatie.
Bron www.theoldhometown.com, foto 15241.
- Plattegrond ontwerp 1920. Bijlage bij besluit B en W 30 nov 1922.
Bron www.theoldhometown.com foto 13954.

Websites:

- www.wikipedia.org
- www.eindhoven.nl
- www.theoldhometown.com